

KONSTYTUCJA 3 MAJA 1791

Konstytucja 3 Maja, ustawa zasadnicza z 1791 uchwalona na Sejmie Czteroletnim przez stronnictwo patriotyczne jako rezultat kompromisu ze stronnictwem królewskim, będąca wynikiem dążeń do naprawy stosunków wewnętrznych w Rzeczypospolitej po I rozbiórce, ustalająca podstawy ustroju nowożytnego w Polsce.

3 MAJA

Dnia 3-go maja my Polacy obchodzimy corocznie wyjątkowe wydarzenie, które miało miejsce ponad 200 lat temu. Dokładnie w 1791 roku właśnie w ten dzień została uchwalona ustawa, której zadaniem było uregulowanie panującego wówczas ustroju prawnego na terenie Rzeczypospolitej.

Mowa oczywiście o akcie zwanym Konstytucją 3 Maja. Jej nowoczesne ustalenia były jak na tamte czasy niezwykle odważnym posunięciem, co zresztą spotkało się z wrogim odzewem między innymi Rosji. Właśnie te mocarstwo przy wydatnej pomocy naszego pruskiego sąsiada oraz wewnętrznego spisku konfederacji targowickiej (grupa magnatów obawiała się o ograniczenie swoich wpływów poprzez reformy zawarte w postanowieniach ustawy z 3-go maja 1791) doprowadziły w 1795 roku do utraty przez Rzeczypospolitą niepodległości, którą udało się odzyskać dopiero w 1918 roku.

USTAWA RZĄDOWA.

PRAWO UCHWALONE.

Data 3 Maja, Roku 1791.

W WARSZAWIE,

u P. Drowat Księży: Nadw. S. K. Nici
i Dyrektora Druku Korp: Kniż.

Celem wprowadzonej Konstytucji było zapanowanie nad wszędobylską anarchią szerzącą się na terenach polskich i wprowadzenie ustroju zwanego monarchią konstytucyjną.

Dzień 3 Maja to dla Polaków symbol zmian i odważnych postanowień zawartych dla dobra wartości najwyższej, jaką jest Ojczyzna.

Postanowienia konstytucji

Jej wstępnym etapem było Prawo o sejmikach z 24 III 1791 oraz Prawo o miastach (królewskich) z 18 IV 1791. Pozostawiała ustrój stanowy, z pewnymi drobnymi zmianami : znacznie uszczuplono wpływy magnaterii na elekcję, Senat i zarząd kraju, wykluczając z sejmików szlachtę nieposesjonatów, stanowiącą najgorliwszą klientelę magnatów. W prawie wyborczym feudalny cenzur urodzenia szlacheckiego zastąpiono burżuazyjnym cenzusem posiadania. Mieszczanom zatwierdzono prawo nabywania dóbr i uzyskiwania nobilitacji.

Reformy państwowe

Postanowienia Konstytucji centralizowały państwo, znosząc odrębność między Koroną i Litwą, wprowadzając jednolity rząd, skarb i wojsko. Za religię panującą uznano katolicyzm, przy zupełnej tolerancji innych, uznanych przez państwo wyznań. Konstytucja wprowadziła trójpodział władzy : władzę ustawodawczą miał sprawować dwuizbowy Sejm, składający się ze szlachty - posesjonatów (204 posłów) i 24 plenipotentów miast.

Zmniejszono znacznie rolę Senatu, instrukcje poselskie, konfederacje i liberum veto zostały zniesione, decyzje miały zapadać zwykłą większością głosów. Kadencja Sejmu trwała 2 lata, posiedzenia zwoływane były w razie potrzeby, co 25 lat miano zwoływać Sejm w celu poprawy konstytucji.

Władzę wykonawczą przyznano królowi wraz z Radą, tzw. Strażą Praw, złożoną z prymasa i 5 ministrów : policji, pieczęci, czyli spraw wewnętrznych, interesów zagranicznych, wojny i skarbu, mianowanych przez króla. Ministrowie odpowiadali przed Sejmem za podpisane przez siebie akty. Król był przewodniczącym Straży, miał prawo nominacji biskupów, senatorów, ministrów, urzędników i oficerów, w razie wojny sprawował naczelne dowództwo nad wojskiem.

Zniesiono wolną elekcję, po śmierci Stanisława Augusta tron miał być dziedziczny, tylko w razie wymarcia rodziny królewskiej szlachta miała wybierać nową dynastię. Konstytucja zapowiadała reorganizację sądownictwa, postulując konieczność stworzenia stale urzędujących sądów ziemskich i miejskich oraz sprawujących nad nimi nadzór w drugiej instancji Trybunałem Koronnym i sądem asesorskim.

Próba przeprowadzenia reform została przekreślona już w połowie 1792. Przyczyniła się do tego Targowica i wkroczenie wojsk rosyjskich do Rzeczypospolitej. Konstytucja 3 Maja była drugą na świecie (po Stanach Zjednoczonych) ustawą regulującą organizację władz państwowych, prawa i obowiązki obywateli. Była wielkim osiągnięciem narodu chcącego zachować niezależność państwową, zabezpieczała możliwość rozwoju gospodarczego i politycznego kraju.

Justyna Jaskulska